

**BERTOLT
BREHT**

**ČOVEK JE ČOVEK
•
OPERA ZA TRI GROŠA
•
MAJKA HRABROST
I NJENA DECA**

Preveo s nemačkog
Slobodan Glumac

■ Laguna ■

Naslov originala

Bertold Brecht

Mann ist Mann

Dreigroschenoper

Mutter Courage und ihre Kinder

Copyright © Bertold-Brecht-Erben / Suhrkamp Verlag
Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

KLASICI
SVETSKE
KNJIŽEVNOSTI

Edicija SVETSKI KLASICI

KNJIGA BR. 22

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Sadržaj

Od rata i bede većeg zla za ljude nema: Bertolt Breht i njegovo doba 9 (Jelena Kostić Tomović)	
Čovek je čovek	35
Opera za tri groša	135
Majka Hrabrost i njena deca	233
O autoru	329

ČOVEK JE ČOVEK

Preobražaj lučkog radnika Galija Geja u vojnim barakama Kilcoe godine hiljadu devet stotina dvadeset pete

Komedija

LICA:

Četiri vojnika mitraljeskog voda Britanske armije u Indiji:

Urija Šeli

Džesi Maoni

Poli Bejker

Džeraja Džip

Čarls Ferčajld, zvani Krvavi Pětāk, narednik

Gali Gej, lučki radnik, Irac

Žena Galija Geja

Gospodin Vang, sveštenik jedne tibetanske pagode

Mah Sing, njegov crkvenjak

Leokadija Begbik, kantinerka

Vojnici

KILKOA

Gali Gej i žena Galija Geja.

GALI GEJ (*sedi, jednog jutra, na svojoj stolici i kaže svojoj ženi*): Draga ženo, odlučio sam, danas, u skladu s našim prihodima, da kupim ribu. To ne prevazilazi mogućnosti jednog lučkog radnika koji ne pije, veoma malo puši i nema gotovo nikakvih strasti. Smatraš li da treba da kupim veliku ribu, ili hoćeš malu?

ŽENA: Malu.

GALI GEJ: A koje vrste da bude riba koju hoćeš?

ŽENA: Ja bih jednog dobrog iverka. Ali, molim te, pričuj vaj se onih prodavačica ribe, to su ti sve pohotljivice i faćkalice, a ti si mekog srca, Gali Geju.

GALI GEJ: To je istina, ali nadam se da će ostaviti na miru jednog siromašnog lučkog radnika.

ŽENA: Ti si kao slon, koji je najnedotupavnija životinja u životinjskom carstvu, ali juri kao teretnjak kad samo počne da trči. A onda, tu su i ti vojnici, koji su najgori ljudi na svetu, a kažu da će ih na stanici biti bez broja. Ti će se muvati po pijaci, biće dobro ako još ne počnu da provaljuju u kuće i da ubijaju. A opasni su i kad je čovek sam na ulici jer uvek idu po četvorica.

GALI GEJ: Neće oni ništa jednom običnom lučkom radniku.

ŽENA: Nikad se ne zna.

GALI GEJ: E pa stavi na vatru vodu za ribu jer mi se već otvorio apetit i mislim da ću se vratiti za deset minuta.

2

ULICA PORED PAGODE ŽUTOG BOGA

Četiri vojnika zastaju pred pagodom. Čuju se vojni marševi trupa koje ulaze u grad.

DŽESI: Vod, stoj! Ovo je Kilkoa, grad Njenog veličanstva u kome se vojska okuplja za jedan odavno predviđeni rat. Došli smo ovamo sa još stotinu hiljada vojnika, žedni da na severnoj granici uvedemo red.

DŽIP: Za to je potrebno pivo. (*Skljoka se.*)

POLI: Kao što moćni tenkovi naše *Queen* moraju biti napunjeni benzinom da bi mogli da se kotrljaju prokletim drumovima ovoga isuviše dugačkog eldorada, tako je i vojnicima neophodno da piju pivo.

DŽIP: Koliko piva još imamo?

POLI: Nas ima četvorica. Imamo petnaest flašica. Znači, moramo nabaviti dvadeset pet flašica.

DŽESI: Za to nam je potreban novac.

URIJA: Ima ljudi koji imaju nešto protiv vojnika, ali jedna jedina ovakva pagoda sadrži više bakrenjaka nego što je potrebno jakom puku da odmaršira od Kalkute do Londona.

POLI: Ovaj podsticaj našeg druga Urije u odnosu na jednu trošnu i movama usranu pagodu, ali pagodu

koja je možda puna bakrenjaka, zaslužuje našu naj-
ozbiljniju pažnju.

DŽIP: Što se mene tiče, moram više da pijem, Poli.

URIJA: Smiri se, srce, ova Azija mora da ima neku rupu
kroz koju se može provući.

DŽIP: Urija, Urija, majka mi je često govorila: svašta
možeš da radiš, najmiliji moj Džeraja, ali čuvaj se bela-
ja, a ovde mi miriše na belaj.

DŽESI: Vrata su samo pritvorena. Pazi, Urija! Iza toga se
krije neki đavo.

URIJA: Kroz ta otvorena vrata nećemo.

DŽESI: Ispravno. Čemu inače služe prozori?

URIJA: Načinite od svojih kaiševa dugačku pecaljku
kojom ćemo pecati kutije za milostinju. Tako.

*Nasrću na prozore. Urija razbije jedan prozor, pogleda
unutra i počinje da peca.*

POLI: Je l' trza?

URIJA: Ne, ali mi je šlem pao unutra.

DŽESI: Dodavola, u logor se ne možeš vratiti bez šlema.

URIJA: Mogu da vam kažem da svašta pecam! Ovo je stra-
šna neka ustanova! Ta pogledajte! Pacolovke! Kljuse!

DŽESI: Odustanimo! Ovo nije običan hram, ovo je neka
klopka.

URIJA: Hram je hram. A šlem moram izvući.

DŽESI: Možeš li da dohvatiš?

URIJA: Ne mogu.

DŽESI: Možda mogu odići rezu sa vrata ove staje.

POLI: Ali nemojte oštetiti hram!

DŽESI: Jao! Jao! Jao!

URIJA: Šta ti je?

DŽESI: Ruka mi se zaglavila!

POLI: Ama prestanimo već s ovim!

DŽESI (*ogorčeno*): Prestanimo! Pa moram, valjda, ruku izvući!

URIJA: A i moj šlem je unutra.

POLI: Onda moramo probiti zid.

DŽESI: Jao! Jao! Jao! (*Izvlači ruku; ona je krvava*): Za ovu ruku će mi platiti. Sad više neću da prestanem. Merdevine ovamo, brzo!

URIJA: Stoj! Najpre mi dajte knjižice! Knjižice ne smeju biti oštećene. Čovek se u svako doba može zameniti, ali ako vojna knjižica nije sveta, onda više nema ničeg svetog.

Daju mu knjižice.

POLI: Poli Bejker.

DŽESI: Džesi Maoni.

DŽIP (*dovlači se*): Džeraja Džip.

URIJA: Urija Peli. Svi iz Osmog puka. Garnizon Kankarden. Mitraljeski vod. Ne otvarajte vatru, inače će hram biti vidljivo oštećen. Napred!

Urija, Džesi i Poli penju se u pagodu.

DŽIP (*više za njima*): Ja čuvam stražu! Onda se bar ne može reći da sam ulazio! (*Gore se u jednom okancu pojavljuje žuto lice sveštenika Vanga.*) Dobar dan! Jeste li vi časni sopstvenik? Lep kraj.

URIJA (*unutra*): Dodajte, mi svoj nož, Džesi, da obijem kasicu za milostinju.

Gospodin Vang se smeši, a i Džip se smeši.

DŽIP (*Vangu*): Prosto je strašno imati posla s ovakvim majmunima. (*Lice nestaje.*) Tà izlazite! Čovek na prvom spratu!

Unutra, u razmacima, električna zvonca.

URIJA: Ama pazi gde staješ! Šta je, Džipe?

DŽIP: Čovek na prvom spratu!

URIJA: Čovek? Odmah izlazite! Hej!

SVA TROJICA (*unutra viču i psuju*): Sklanjaj nogu! – Pusti! Sad nogu ne mogu ni da pomerim! I čizma mi je spala! – Samo ne popuštaj, Poli! Nipošto! – Ode i koporan, Urija! – Vrlo važno za koporan! Ovaj hram treba zbrisati. Šta je? – Dođavola, pantalone su mi se pocepale! Sve to od ove brzine! Kakav krele, taj Džip!

DŽIP: Jeste li šta našli? Viski? Rum? Džin? Konjak, pivo?

DŽESI: Urija je pocepao pantalone o neki bambusov štap, a Polijeva čizma sa zdrave noge uhvatila se u kljusu.

POLI: A Džesi visi na električnoj žici.

DŽIP: To sam i očekivao. Kad idete u kuću, što ne ulazite na vrata?

Džip ulazi u kuću kroz vrata. Ostala trojica se spuštaju odozgo bleđi, pocepani i okrvavljeni.

POLI: Ovo vapije za osvetom.

URIJA: Ovo nije pošten način borbe, ovo što radi ovaj hram! Ovo je skotski!

POLI: Ima krv da padne!

DŽIP: (*iznutra*): Hej!

POLI: (*krvožedno se penje na krov, ali mu se čizma zaglavila*): Ode mi i druga čizma!

URIJA: Sve ću to mitraljirati!

Sva trojica silaze i upravljaju mitraljez na pagodu.

POLI: Pali!

Oni puštaju rafal.

DŽIP (*unutra*): Jao! Pa šta to radite?

Njih trojica se zagledaju, užasnuti.

POLI: Pa gde si?

DŽIP (*unutra*): Ovdje! Pogodili ste me u prst.

DŽESI: Koga đavola radiš u toj mišolovci, volino!

DŽIP (*pojavljuje se na vratima*): Išao sam po novac. Evo ga.

URIJA (*radosno*): Najnatreskaniji od nas nađe ga, naravno, otrpve. (*Glasno*): Odmah izlazi na ova vrata!

DŽIP (*promalja glavu kroz vrata*): Kuda, kažeš?

URIJA: Na ova vrata!

DŽIP: Uh, šta je sad ovo?

POLI: Šta mu je?

DŽIP: Pogledajte!

URIJA: Šta se desilo?

DŽIP: Moja kosa! Oh, moja kosa! Ne mogu ni napred ni nazad! Oh, moja kosa! Za nešto se zakačila! Urija, pogledaj šta mi se to zalepilo za kosu! Oh, Urija, oslobodi me! Visim o svojoj kosi!

Poli prilazi Džipu na vrhovima prstiju i odozgo posmatra njegovu kosu.

POLI: Zakačio se kosom za ragastov.

URIJA (*urla*): Nož, Džesi, da ga otkačim!

Urija ga nožem oslobađa. Džip posrne napred.

POLI (*šaleći se*): A sad ima ćelu.

Posmatraju Džipovu glavu.

DŽESI: Odralo mu se parče kože.

URIJA (*gleda obojicu, zatim ledeno*): Ćela će nas odati!

DŽESI (*gledajući prodorno*): Živa poternica!

Urija, Džesi i Poli se savetuju.

URIJA: Otići ćemo u logor i uzeti makaze pa ćemo se vratiti kad se smrkne i ošišati ga do glave da mu se ne vidi čela. (*Vraća knjižice*): Džesi Maoni!

DŽESI (*uzima svoju knjižicu*): Džesi Maoni!

URIJA: Poli Bejker!

POLI (*uzima svoju knjižicu*): Poli Bejker!

URIJA: Džeraja Džip! (*Džip hoće da ustane*) Tvoju ću zadržati. (*Pokazuje na palankin koji stoji u dvorištu.*) Sedi u onaj kožni sanduk i čekaj dok se ne smrkne.

Džip se uvlači u palankin. Ostala trojica otrče mašući glavama, utučeni. Kad odu, na vratima se pojavljuje sveštenik Vang, uzima čuperak vlasi što se zalepio za ragastov i posmatra ga.

3

DRUM IZMEĐU KILKOE I LOGORA

Narednik Ferčajld izlazi iza jedne barake i prikucava neki plakat na baraku.

FERČAJLD: Već odavno ja, Krvavi Pětāk, zvani Tigar od Kilkoe, Čovek-Tajfun, narednik Britanske armije, nisam čuo za ovako sjajnu stvar! (*Prstom pokazuje plakat*). Provala u Pagodu Žutog boga. Krov Pagode Žutog boga izbušen mecima. Kao indicija, nađeno je četvrt funte kose zalepljene za smolu na vratima! Ako je krov izbušen, onda je tu bio neki vod mitraljezaca, ako je na licu mesta nađeno četvrt funte kose, onda

mora da postoji neki momak kome nedostaje četvrt funte kose. A ako se u jednom vodu mitraljezaca nađe neki momak s ćelom u kosi, onda su to zlikovci. Sasvim jednostavno. Gle, ko to dolazi?

On se povlači iza barake. Njih trojica dolaze i s užasom gledaju plakat. Onda, utučeni, odlaze. Ali Ferčajld izlazi iza barake i zviždi policijskom zviždaljkom. Oni se zaustavljaju.

FERČAJLD: Da niste videli nekog momka s ćelom?

POLI: Nismo.

FERČAJLD: Kako to izgledate? Ded', skinite šlemove.

Gde vam je četvrti čovek?

URIJA: Ah, naredniče, obavlja nuždu.

FERČAJLD: E onda ćemo ga pričekati, možda je on video nekog momka s ćelom. (*Čekaju.*) Nešto mu duga ta nužda.

DŽESI: Jeste.

Opet čekaju.

POLI: Možda je otišao drugim putem?

FERČAJLD: Kažem vam, bolje bi vam bilo da ste se međusobno postreljali u majčinoj utrobi negoli da danas na zbor dođete bez četvrtog čoveka. (*Odlazi.*)

POLI: Nadam se da ovaj nije naš novi narednik. Ako ova zvečarka bude večeras sazvala zbor, možemo odmah stati uza zid.

URIJA: Pre nego što doboši oglase zbor, moramo imati četvrtog.

POLI: Neko dolazi. De da ga krišom osmotrimo. (*Skrivaju se iza barake.*)

Niz drum dolazi udovica Begbik. Gali Gej ide za njom noseći korpu krastavaca.

UDOVICA BEGBIK: Pa šta hoćete, bićete plaćeni po satu.

GALI GEJ: Onda bi to sad bila tri sata.

BEGBIK: Dobićete već svoj novac. Ovim drumom malo ko ide! Žena bi ovde imala muke da se odbrani od čoveka koji bi hteo da je zagrlj.

GALI GEJ: Ali vi, pošto kao kantinerka imate posla s vojnicima, koji su najgori ljudi na svetu, sigurno znate neke trikove za odbranu.

BEGBIK: Ah, gospodine, nemojte to nikad da kažete ženi. Neke reči dovode žene do toga da im krv uzavrri.

GALI GEJ: Ja sam običan lučki nosač.

BEGBIK: Zbor za novake biće za nekoliko minuta. Kao što čujete, već dobruju. Sad na drumu nema više nikog.

GALI GEJ: Ako je zaista već tako kasno, ja moram trkom nazad u Kilkou jer još treba da kupim ribu.

BEGBIK: Dozvolite mi da vas upitam, gospodine – ako sam dobro razumela vaše ime – Gali Geju, da li je za nosački posao potrebna velika snaga.

GALI GEJ: Ne bih poverovao da ću i danas sve samim nepredviđenim stvarima gotovo četiri časa biti sprečen da na brzinu kupim ribu i vratim se kući, ali ja sam kao putnički voz, samo kad počnem da jurim.

BEGBIK: Da, dve su stvari: kupiti ribu za jelo i pomoći jednoj dami da ponese korpe. Ali dama bi možda bila u mogućnosti da se pokaže zahvalnom u jednom obliku koji bi pružio zadovoljstvo bar ravno jedenju ribe.

GALI GEJ: Otvoreno da kažem: voleo bih da idem da kupim ribu.

BEGBIK: Zar ste takav materijalista?

GALI GEJ: Znete, čudan sam vam ja čovek. Ponekad već ujutro u postelji znam: danas hoću ribu. Ili: hoću pilav.

I mora biti riba, odnosno pilav, pa i da će svet propasti.

BEGBIK: Razumem, dragi gospodine. Ali zar ne mislite da je sad već prekasno? Radnje su zatvorene i ribe prodate.

GALI GEJ: Vidite, ja sam čovek od mašte, ja se, na primer, već zasitim ribe pre nego što je i vidim! A drugi idu da kupe ribu, i onda najpre kupuju tu ribu, pa je, drugo, nose kući, tu ribu, i treće, kuvaju je, tu ribu, pa je, četvrto, jedu, tu ribu, a noću su, kad već podvuku crtu pod varenje te ribe, još zaokupljeni istom tom žalosnom ribom zato što su to ljudi bez mašte.

BEGBIK: Vidim, uvek mislite samo na sebe. (*Pauza.*) Hm. Kad već uvek samo na sebe mislite, predlažem vam da novcem koji ste namenili za ribu kupite ovaj krastavac, koji ću vam ustupiti u znak pažnje. Krastavac je skuplji, ali neka vam to bude nagrada za nošenje.

GALI GEJ: Samo, znate, krastavac mi uopšte ne treba.

BEGBIK: Nisam očekivala da ćete me tako uvrediti.

GALI GEJ: Ja to samo zato što je voda za ribu već na vatri.

BEGBIK: Razumem. Kako hoćete, molim, kako hoćete.

GALI GEJ: Ne, verujte mi kad vam kažem da ću biti srećan da vam pričinim zadovoljstvo.

BEGBIK: Ćutite, samo se sve više uplićete.

GALI GEJ: Ne bih hteo da vas razočaram. Ako biste ipak još hteli da mi ustupite krastavac, evo novca.

URIJA (*Džesiju i Poliju*): Evo čoveka koji ne ume da kaže *ne*.

GALI GEJ: Pažnja, ovde ima vojnika.

BEGBIK: Sam bog zna šta još rade ovde. Zbor samo što nije počeo. Ded', dajte mi korpu, čini se da nema mnogo smisla da još gubim vreme brbljajući s vama. Ali

radovala bih se da vas jednom pozdravim kao gosta u svom vagon-baru u vojnom logoru, jer ja sam udovica Begbik, a moj vagon-bar je poznat od Hajderabada do Ranguna. (*Uzima svoje pakete i odlazi.*)

URIJA: Ovo je čova za nas.

DŽESI: Čova koji ne ume da kaže *ne*.

POLI: A i riđokos je kao naš Džip.

Sva trojica prilaze.

DŽESI: Lepo veče večeras!

GALI GEJ: Da, gospodine.

DŽESI: Vidite, gospodine, čudno je, ali ne mogu sebi da izbijem iz glave pomisao da dolazite iz Kilkoe.

GALI GEJ: Iz Kilkoe? Naravno. Tamo je, tako da kažem, moja koliba.

DŽESI: E baš se radujem, gospodine...

GALI GEJ: Gali Gej.

DŽESI: Da, tamo imate kolibu, zar ne?

GALI GEJ: Mora da me poznajete kad to znate? Ili poznajete moju ženu?

DŽESI: Zovete se, da, zovete se... samo trenutak... Gali Gej.

GALI GEJ: Sasvim tačno, tako se zovem.

DŽESI: Da, odmah sam to znao. Vidite, takav sam vam ja. Kladim se, na primer, da ste oženjeni. Ali zašto stojimo ovde, gospodine Gali Geju? Ovo su moji prijatelji Poli i Urija. Hodite u našu kantinu da popušimo po jednu lulu.

Pauza. Gali Gej ih nepoverljivo posmatra.

GALI GEJ: Mnogo hvala. Nažalost, čeka me moja žena u Kilkoi. A i nemam lulu, što može da vam izgleda smešno.

DŽESI: Onda cigaru. No, to ne možete odbiti, tako je
lepo več!

GALI GEJ: Pa, tu zaista ne mogu da kažem *ne*.

POLI: A dobićete i svoju cigaru.

Sva četvorica odlaze.

4

KANTINA UDOVICE LEOKARDIJE BEGBIK

Vojnici pevaju Song o vagon-baru udovice Begbik.

VOJNICI:

Udova Begbik ima vagon-bar
U kome pušiš, piješ, spavaš kô car.
Ah, ala juri njezin bar –
U Singapur, u Kuč Behar!
Delhi i Bombaj! Celom prugom!
Kad nekog nema, nema dugo,
U njenom je salonu taj!
Čas je u raj, čas kraj pakla,
Sa grogom, žvakom, s haj-haj-haj!
Zaveži, Tomi, drži šapku, Tomi,
Dok juriš sa Soda-brda u Viski-do, u raj.

Udove Begbik salon je taj
Nudi ti sve: jedi i pij!
Kroz Indiju je jurio, znaj,
Kad si još majčino mleko pio ti.
Delhi i Bombaj! Celom prugom!
Kad nekog nema, nema dugo,

U njenom je salonu taj!
Čas je u raj, čas kraj pakla,
Sa grogom, žvakom, s haj-haj-haj!
Zaveži, Tomi, drži šapku, Tomi,
Dok juriš sa Soda-brda u Viski-do, u raj.

Dok u Pandžabu besni boj,
Njen vagon vozi nas kroz noć,
Pušimo, pijemo viski svoj
Da crnje vide našu moć.
Delhi i Bombaj! Celom prugom!
Kad nekog nema, nema dugo,
U njenom je salonu taj!
Čas je u raj, čas kraj pakla,
Sa grogom, žvakom, s haj-haj-haj!
Zaveži, Tomi, drži šapku, Tomi,
Dok juriš sa Soda-brda u Viski-do, u raj.

BEGBIK (*ulazi*): Dobro več, gospodo vojnici. Ja sam udovica Begbik, a ovo je moj vagon-bar koji se, priklačen za velike vojne transportere, kotrlja po svim kolosecima Indije, a pošto se u njemu istovremeno može piti pivo i voziti se i spavati, zovu ga „Vagon-bar udovice Begbik“, a od Hajderabada do Ranguna svi znaju da je on bio utočište mnogom uvređenom vojniku.

Na vratima stoje tri vojnika s Galijem Gejom. Oni ga guraju iza sebe.

URIJA: Je li ovo kantina Osmog puka?

POLI: Da li govorimo sa sopstvenicom logorske kantine udovicom Begbik, slavnom u celom svetu? Mi smo vod mitraljezaca Osmog puka.

BEGBIK: Zar ste samo trojica? Gde vam je četvrti?

Oni ulaze ne odgovorivši, podižu dva stola i nose ih levo, gde pomoću njih prave neku vrstu ograđenog prostora. Ostali gosti začuđeno ih posmatraju.

DŽESI: Kakav je čovek narednik?

BEGBIK: Ne baš prijatan!

POLI: Nije zgodno čuti da narednik nije prijatan.

BEGBIK: Poznat je kao Krvavi Petač, zvani Tigar od Kilkoe, Čovek-Tajfun. Ima abnormalno čulo mirisa, zločin prosto njuši.

Džesi, Poli i Urija se zagledaju.

URIJA: O!

BEGBIK (*svojim gostima*): Ovo je čuveni vod mitraljezaca koji je odlučio ishod bitke kod Hajderabada i koji zovu „Šljam“.

VOJNICI: A sad su dodeljeni nama! Zločini ih, kažu, prate kao njihove senke. (*Jedan vojnik unosi plakat s poternicom i ukucava ga u zid.*) I tek što su tu, evo ga opet takav jedan plakat!

Gosti ustaju. Polako napuštaju lokal. Urija zviždi.

GALI GEJ (*ulazi*): Poznajem ja takve otmene lokale. Muzika uz jelo. Jelovnici. U hotelu *Sijam* jelovnik je ogroman, zlatno na belom. Jednom sam jedan i kupio. Kad imate veza, sve možete da dobijete. Tu pored ostalog ima i sos čikauka. A to je još jedno od skromnijih jela. Sos čikauka.

DŽESI (*gurajući Galija Geja prema pregradi*): Dragi gospodine, mogli biste trojici jadnih vojnika u nevolji da učinite malu uslugu bez ikakve štete po vas.